

ΤΡΙΤΗ ΓΝΩΜΗ

ΤΟΥ ΝΙΚΟΥ Γ. ΞΥΔΑΚΗ

Εικόνα από το μέλλον

Πριν από τέσσερις-πέντε δεκαετίες, όχι και τόσο παλιά δηλαδή, η φτωχή Ελλάδα υποδεχόταν το τουριστικό της θαύμα, αθώα και ειδυλλιακή. Ήταν η επιτομή της γραφικότητας, η χαρά του ανθρωπολόγου. Στα χωριά εδέσποζαν ο χωροφύλακας και ο παπάς, οι δημογέροντες του καφενείου, παιδιά κουρεμένα γουλι, γυναίκες ακαθορίστου ηλικίας με μαντίλες. Οι άνδρες άφαντοι· τους είχε καταπιεί η μετανάστευση.

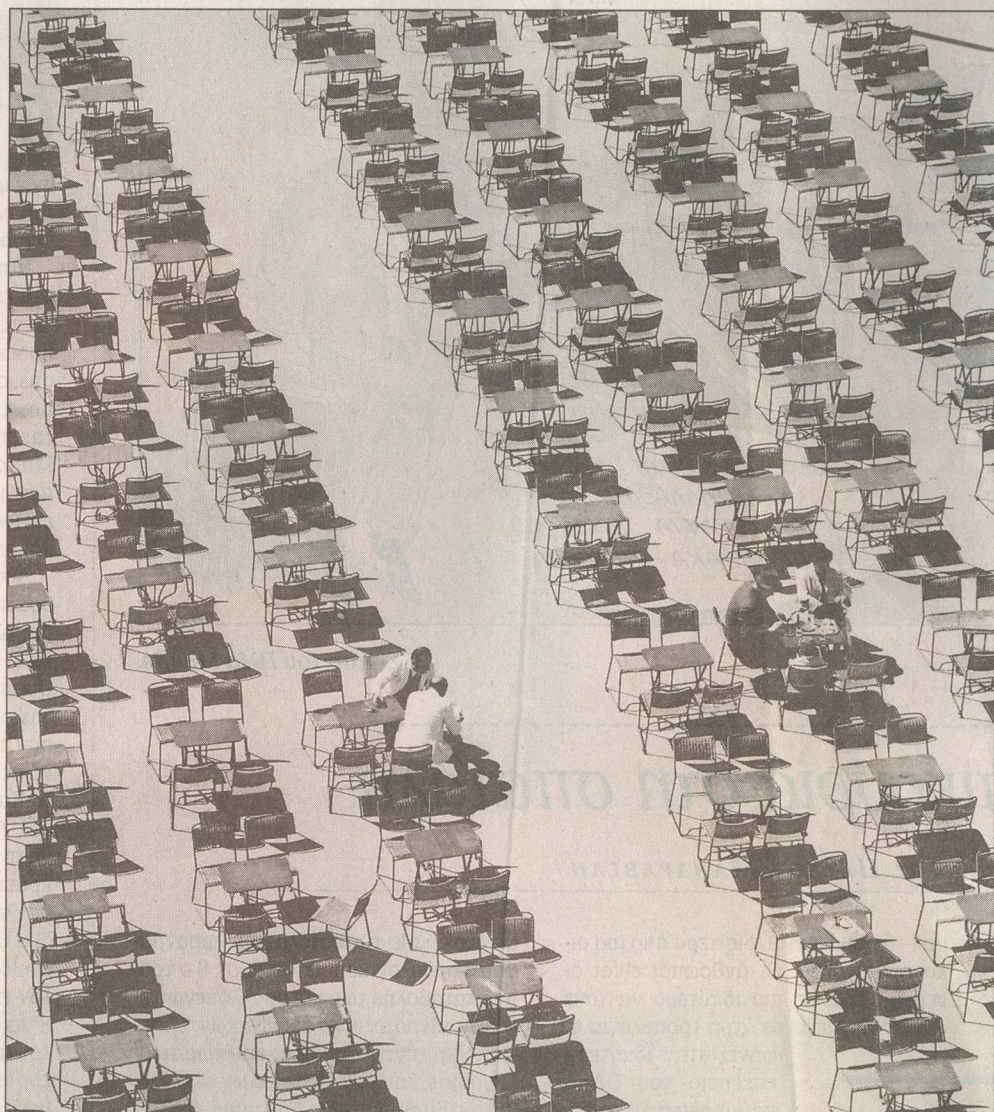
Σταδιακά, οι άνδρες σταμάτησαν να μεταναστεύουν στη Γερμανία, την Αυστραλία, την Αμερική, οι δουλειές αβγάτιζαν στην ντόπια ανοικοδόμηση και στον τουρισμό, η αστυφιλία ερήμωσε τους δημογεροντικούς καφενέδες και γέμισε τα δωάρια και τριάρια, οι επίλυδες πρώην αγρότες ανακάλυψαν νέα επαγγέλματα: θυρωροί, κλητήρες, ψιλικατζήδες, λαχειοπώλες, τρικυκλατζήδες, μπακαλόγατοι – ό,τι σήμερα ονομάζεται ευσχάμως γραφειοκρατία και παροχή εξειδικευμένων υπηρεσιών. Η ύπαιθρος ερήμωσε, οι μπαξέδες έγιναν χέρσα αγροτεμάχια, τα χορτολιβαδικά μεταλλάχθηκαν σε οικόπεδα, η τηλεόραση εκσυγχρόνισε τα ήθη και ισοπέδωσε τις ντοπιολαλιές, το ούισκι των επιδοτήσεων παραμέρισε το τσίπουρο και τα συτφόκρασα.

Παρομοίως, στα άστεα, δηλαδή στο ένα και τεράστιο Αστύ. Οι καφενέδες με πρέφα και ντεμπισίρι αντικαταστάθηκαν από καφετέριες φραπέ και φρέντο, οι δρομίσκοι ξεχείλισαν ΙΧ. με δόσεις, οι λουτρομπιντέδες του Μάριου Χάκκα έγιναν τζακούζι σε αποικίες από μεζονέτες, η Ελλάς έπλεε πλησιίστιος στη νεωτερικότητα των ευρωπαϊκών πακέτων.

Επιδοτούμενη ευημερία και εκσυγχρονισμός. Με ευρωπαϊκό χρήμα, με δανεικό χρήμα, με μαύρο χρήμα, με μαύρη εργασία μεταναστών. Μεταναστών; Ναι, η Ελλάδα εισάγει πια μετανάστες· οι γειτονικές χώρες, και οι πιο μακρινές, στέλνουν ανθρώπους πολύ φτωχούς, φτωχότερους από τους Έλληνες. Οι φτωχοί μετανάστες προσφέρουν άφθονη μαύρη εργασία, φτηνή, που μπαλώνει τρύπες και καλύπτει αδυναμίες. Η Ελλάς ευημερεί και με αυτούς, ξεκοκκαλίζοντας επιδοτήσεις, μαύρο χρήμα, αποταμιεύσεις, εφάπαξ, οικόπεδα, δάνεια και κυμαινόμενο επιτόκιο... Χωρίς να το καταλάβει, τα έχει φάει όλα, ξεπουλάει έπιπλα και ασημικά, δανειζεται κι άλλο, κι άλλο... Και – Και ύστερα ήρθε η κρίση. Σαν θύελλα. Οικονομική, κοινωνική, πολιτική, συστημική. Οι πόλεις ξεχειλίσαν μετανάστες και πρόσφυγες, απόκληρους και πρεζάκια, ζητιάνους και παιδιά των φαναριών· η νομαδική φτώχεια δεν κρύβεται. Μαζί της αναδύεται και η νέα φτώχεια των ιθαγενών· οι μεγαλωμένοι με υποσχέσεις ευημερίας αντικρίζουν ένα περικλειστό σύμπαν που όταν δεν τους αποκλείει στις παρυφές με τους γκασταρμπάιτερ, τους στριμώχνει σε τόσες δα χαραμάδες, στη χαραμάδα του βασικού μισθού, στην υπερεργασία, στην επισφάλεια, στον δανεισμό. Στη διάψευση.

Διάψευση. Το 2009, τα ασανσέρ της κοινωνικής ανόδου, της επιχειρηματικότητας, μιας οποιασδήποτε κινητικότητας, τέλος πάντων, έχουν τεθεί εκτός λειτουργίας, μονίμως στο Off. Και οι οκάλες είναι κατελημμένες από τέκνα, σόγια και ημετέρα πελατεία. Η πανεπιστημιακή μόρφωση, αποκτημένη με κόπο και χρήμα, πτυχίο, μάστερ, διδακτορικό, δεν ενεργοποιεί το ασανσέρ, τα βιογραφικά σωριάζονται σε συρτάρια και mailbox, δεν ανοίγουν θύρες· οι θύρες μισανοίγουν μόνο με μέσον.

Οποιος βγαίνει «έξω», πανεπιστημιακός μετανάστης, αν πετύχει καλές σπουδές και ειδικευση, θα βρει μια καλή δουλειά, ανάλογη των προσόντων του. Δεν γυρνάει. Αν γυρίσει, τραβιέται σε άσκοπα ίντερβιου, απο-

Φωτογραφία του Δημήτρη Χαρισιάδη, από τη μεγάλη αναδρομική έκθεση έργων του στο Μουσείο Μπενάκη, Κτίριο οδού Πειραιώς, 17 Φεβρουαρίου - 19 Απριλίου 2009.

γοπτεύεται, ξαναφεύγει. Ή μισοβολεύεται, μένει, και σιχτιρίζει.

Γυρνάω το βλέμμα στα '80s. Εως τότε, το πτυχίο οδηγούσε σε μια δουλειά, ένα επάγγελμα, μια καριέρα. Υπήρχε ένας στοιχειώδης παραγωγικός ιστός, ο αγροτικός τομέας δεν είχε αποδιάρθρωθεί εντελώς, ο τουρισμός και η οικοδομή πρόσφεραν θέσεις εργασίας και εισόδημα, οι υπηρεσίες είχαν περιθώρια ανάπτυξης. Οι νέοι μηχανικοί, γιατροί, δικηγόροι επέστρεφαν στις επαρχίες τους και πρόκοβαν, ζούσαν καλύτερα απ' ό,τι

τικού ήθους, η απαξίωση των πτυχίων και της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης, η υποβάθμιση του δημόσιου χώρου, η υπερσυγκέντρωση στις κατασκευές και στο εμπόριο, όλα μαζί προκαλούν κατάρρευση των μικρομεσαίων στρωμάτων. Καταρρέουν οι υλικές προϋποθέσεις, καταρρέει ο ορίζοντας προσδοκιών, καταρρέει το πλαίσιο αξιών. Τα γράμματα δεν οδηγούν στα άρματα: όχι άνοδο και πλούτο, αλλά ούτε καν μια ήσυχη θεσούλα δεν προσφέρουν.

Εως πρόσφατα, όσοι πήγαιναν «έξω» ονειρευόντουσαν το εδώ, την πατρίδα, τη σωματική σχέση με την εστία, τη φύση, την οικογένεια και τους φίλους. Επέστρεφαν. Και μαζί έφερναν το δυναμικό τους, τη γνώση του έξω, τον κοσμοπολιτισμό μαζί με έναν υγιή πατριωτισμό. Όχι πια. Όσοι πάνε έξω για κάτι παραπάνω από μονοτετές μάστερ σε βρετανική φάμπρικα, είπαμε: Μένουν εκεί. Και νοσταλγούν την Ελλάδα ως τόπο διακοπών, ως γραφικότητα.

Πολύ περισσότερο: Τώρα ακούω όλο και συχνότερα τους ίδιους τους νέους να θέλουν να φύγουν και να μην ξανα-

γυρίσουν. Και οι γονείς τους τι κάνουν; Τους συμπαράστέκονται. Εξάγουμε μυαλά, τα καλύτερα μυαλά, τον ανθό της ελληνικής κοινωνίας. Ξαναγυρνάμε ειρωνικά και τραγικά, αντεστραμμένα, στο '50 και το '60, μείον την ελπίδα: στη γραφικότητα μιας χώρας γερόντων και δημογερόντων, χωρίς μυαλά, χωρίς νιότη. Η Ελλάδα του 2020 δείχνει από τώρα το πρόσωπό της: χωροφύλακες, θυρωροί, σεκιούριτι, ντελίβερι, λιμενοφύλακες, τοιτσερόνε, γκαρσόνια, ημιαπασχολούμενοι, χασομέρανε σε απέραντα καφενεία μη καπνιστών. Είναι το ίζημα του ελληνισμού. Ο αφρός βρίσκεται στη Διασπορά.

Εξάγουμε μυαλά, τα καλύτερα μυαλά, τον ανθό της ελληνικής κοινωνίας. Ξαναγυρνάμε ειρωνικά και τραγικά, αντεστραμμένα, στο '50 και το '60, μείον την ελπίδα: στη γραφικότητα μιας χώρας γερόντων και δημογερόντων, χωρίς μυαλά, χωρίς νιότη.

στην Αθήνα. Μια μειοψηφία μόνο επιθυμούσε να μπει στο Δημόσιο και να πορευτεί με τους γλίσχρους μισθούς του· το επέλεγαν φιλόλογοι, φυσικομαθηματικοί και γυμναστές, ίσως και μερικοί των οικονομικών· όλοι οι άλλοι αναζητούσαν τύχη στο ελεύθερο επάγγελμα και στον ιδιωτικό τομέα.

Από το '90 και μετά, εκλείπει και αυτή η δυνατότητα. Η υπερπροσφορά μαύρης, φτηνής εργατικής δύναμης από τα πλήθη των μεταναστών, η επέλαση της χρηματοπιστωτικής οικονομίας και των ιδιωτικοποιήσεων, η απίσχναση παραδοσιακών παραγωγικών δομών, η κατίσχυση ενός άπληστου καταναλω-